

Przegląd Prawno-Ekonomiczny

REVIEW OF LAW, BUSINESS & ECONOMICS

styczeń-luty-marzec

Nr 46
(1/2019)

WYDZIAŁ ZAMIEJSCOWY
PRAWA I NAUK
O SPOŁECZEŃSTWIE | **KUL**

WYDAWCA

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II | Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk o Społeczeństwie
w Stalowej Woli

ADRES REDAKCJI

Redakcja „Przeglądu Prawno-Ekonomicznego” | 37-450 Stalowa Wola, ul. Ofiar Katynia 6a |
e-mail: ppe@kul.pl

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

dr Artur Lis – redaktor naczelny (editor-in-chief) | dr David W. Lutz (Holy Cross College w Notre Dame, USA) | dr Dariusz Żak – zastępcy redaktora naczelnego (associate editors) | dr hab. Grzegorz Wolak – sekretarz redakcji (administrative editor) | dr hab. Piotr T. Nowakowski – redaktor ds. międzynarodowych (international editor) | dr hab. Filip Ciepły, dr Isaac Desta (Holy Cross College w Notre Dame, USA), dr Dorota Tokarska, dr Dominik Tyrawa, dr Timothy Wright (Holy Cross College w Notre Dame, USA) – redaktorzy tematyczni (subject editors) | dr Piotr Pomorski – redaktor statystyczny (statistical editor) | mgr Agnieszka Lis – redaktor językowy polskojęzyczny (Polish-language editor) | mgr Tomasz Deptuła (USA) – redaktor językowy anglojęzyczny (English-language editor) | prof. dr hab. Nikolaï Gołowaty (UKRAINA) – redaktor językowy rosyjskojęzyczny | dr Judyta Przyłuska-Schmitt – redaktor konsultant (consulting editor) | mgr Rafał Podlesny – redaktor techniczny (layout editor)

RADA NAUKOWA

ks. prof. dr hab. Antoni DĘBIŃSKI (Rektor KUL Lublin) | prof. dr hab. Thomas BURZYCKI (Holy Cross College w Notre Dame, USA) | prof. dr hab. Wiktor CZEPUKO (Ukraina) | dr hab. Leszek CWIĘKA (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Czesław DEPTUŁA (KUL Lublin) | dr hab. Marzena DYJAKOWSKA (KUL Lublin) | abp. prof. dr hab. Andrzej DZIĘGA (Szczecin) | dr hab. Krzysztof GRZEGORCZYK (Wyższa Szkoła Humanistyczno-Przyrodnicza w Sandomierzu) | nadkom. dr Dominik HRYSZKIEWICZ (Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie) | prof. dr hab. Aleks JULDASZEW (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | prof. dr hab. Marian KOZACZKA (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Andrzej KUCZUMOW (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Pantelis KYRMIZOGLU (Alexander TEI of Thessaloniki, Greece) | dr hab. Antoni MAGDOŃ (KUL Stalowa Wola) | ks. prof. dr hab. Henryk MISZTAŁ (KUL Lublin) | prof. dr hab. Wojciech NASIEROWSKI (University of New Brunswick) | prof. dr hab. Jurij PACZKOWSKI (Ukraina) | prof. dr hab. Pylyp PYLYPENKO (Ukraina) | prof. dr hab. Anton STASCH (European Akademy of Technology & Management, Oedheim Niemcy) | prof. dr hab. Tomasz WIELICKI (California State University, Fresno) | ks. dr hab. Krzysztof WARCHAŁOWSKI (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego)

RECENZENCI ZEWNĘTRZNI

dr hab. Leszek BIELECKI (Wyższa Szkoła Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych w Kielcach) | dr Walentyn GOŁOWCZENKO (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | dr hab. Mirosław KARPIUK (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) | dr Barbara Lubas (Nadbużańska Szkoła Wyższa w Siemiatyczach) | prof. dr hab. Oleksander MEREŻKO (Ukraina) | dr Kiril MURAWIEW (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | dr Łukasz Jerzy PIKULA (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) | ks. dr hab. Tomasz RAKOCZY (Uniwersytet Zielonogórski) | dr hab. Krystyna ROSŁANOWSKA-PLICHCIŃSKA (Wyższa Szkoła Zarządzania i Ekologii w Warszawie) | dr hab. Piotr RYGUŁA (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego) | dr hab. Romuald SZEREMIETIEW (Akademia Obrony Narodowej) | prof. dr hab. Jerzy Tomasz SZKUTNIK (Politechnika Częstochowska) | prof. dr hab. Dariusz SZPOPER (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) | dr hab. Andrzej SZYMAŃSKI (Uniwersytet Opolski) | dr Agnieszka OGRODNIK-KALITA (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie)

DRUK I OPRAWA

VOLUMINA.PL DANIEL KRZANOWSKI | ul. Ks. Witolda 7-9, 71-063 Szczecin | tel. 91 812 09 08 |
e-mail: druk@volumina.pl

ISSN 1898-2166 | Nakład 300 egz.

Spis treści

Artykuły

KAROL BAJDA *Kryminologiczne oraz kryminalistyczne aspekty wybranych form współczesnej przestępczości zorganizowanej w Polsce* | 9

KAROL JUSZKA *Geneza instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego* | 25

DOROTA SEMKÓW *Fałsz materialny dokumentu. Aspekty prawne i kryminalistyczne* | 40

KAROLINA PAŁKA *Analiza odpowiedzialności karnej za mowę nienawiści w wybranych porządkach prawnych* | 55

JAN KLUZA *Postępowanie dowodowe w oparciu o art. 168a i art. 168b k.p.k. Uwagi na tle uchwały Sądu Najwyższego o sygn. I KZP 4/18 oraz wniosku Prokuratora Generalnego do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie K 6/18* | 68

ROBERT TALAGA *Prawo kuratora spadku do wynagrodzenia za czynności podejmowane przed sądem administracyjnym* | 84

DOMINIK TYRAWA *Model gospodarowania odpadami komunalnymi przez wspólnoty mieszkaniowe* | 108

KATARZYNA KOS *Czy sądy w Polsce mogą nie stosować prawa wtórnie niekonstytucyjnego?* | 132

ANDRZEJ MICHALIK *Kościelna osoba prawna jako założyciel spółdzielni socjalnej w wymiarze prawno finansowym* | 154

WOJCIECH GIEMZA *Znaczenie deklaracji interpretacyjnych w międzynarodowym prawie traktatów* | 179

KAMIL LEŚNIEWSKI *Kapelani na współczesnym polu walki. Wybrane zagadnienia statusu kapelana w świetle międzynarodowego prawa humanitarnego* | 213

MAGDALENA MICHALSKA *Koniec arbitrażu? Wokół wyroku TSUE – Slovakische Republik vs. Achmea BV (C-284/16)* | 228

MATEUSZ PALUCH *Organizacja służby zdrowia w Wojsku Polskim w latach 1918-1925* | 244

TOMASZ FRANC *Kilka uwag o ochronie zwierząt wykorzystywanych w cyrkach* | 254

ŁUKASZ CHYLA *Kilka uwag odnośnie do europejskiej reformy obowiązków prospektowych* | 273

ZBIGNIEW KLIMIUK *Uwarunkowania rozwoju handlu zagranicznego Polski w latach 50. i 60. XX w. Próba realizacji strategii intensywnego i selektywnego rozwoju* | 296

KAROL SKOREK *Teoria kosztów komparatywnych – ujęcie krytyczne* | 328

ZBIGNIEW KLIMIUK *Handel i kooperacja przemysłowa RFN z krajami bloku komunistycznego do 1970 r. na tle ekspansji zachodnioniemieckich inwestycji bezpośrednich po II wojnie światowej* | 339

Glosa

GRZEGORZ WOLAK *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2018r., III CZP 115/17* | 377

SŁAWOMIR ZWOLAK *Glosa do wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie z 3 października 2017 r., II SA/Kr 784/17* | 399

Sprawozdanie

ARTUR LIS *Ustawa o ustanowieniu Święta Chrztu Polski* | 409

PIOTR KRZYŻANOWSKI *Sprawozdanie z konferencji naukowej: XXIII Zjazd Katedr Teorii i Filozofii Prawa „Państwo – społeczeństwo – kultura: formalne i nieformalne źródła prawa”* | 419

Tekst źródłowy

ARTUR LIS *Testament Dzierżka z ok. 1190 roku* | 422

Contents

Articles

KAROL BAJDA *Criminological and Forensic Aspects of Selected Forms of Contemporary Organized Crime in Poland* | 9

KAROL JUSZKA *Genesis of institution of the conditional discontinuation of criminal proceedings* | 25

DOROTA SEMKÓW *Material Falsity of the Document. Legal and forensic aspects* | 40

KAROLINA PALKA *The analysis of the hate speech laws in the selected countries* | 55

JAN KLUZA *Evidence proceedings based on art. 168a and art. 168b code of criminal proceeding. Comments on the resolution of the Supreme Court, IKZP 4/18 and the application of the General Prosecutor to the Constitutional Tribunal in case K 6/18* | 68

ROBERT TALAGA *The right to remuneration of curator of the estate for actions taken before the administrative court* | 84

DOMINIK TYRAWA *Model for the management of waste by the community housing* | 108

KATARZYNA KOS *Are the Polish Courts Able Not to Apply the Secondary Unconstitutional Law?* | 132

ANDRZEJ MICHALIK *Church legal person as a founder of social cooperative in financial aspect* | 154

WOJCIECH GIEMZA *The Meaning of Interpretative Declarations in the International Law of Treaties* | 179

KAMIL LEŚNIEWSKI *Chaplains on the modern battlefield. Selected issues of chaplain's status in the light of international humanitarian law* | 213

MAGDALENA MICHALSKA *The end of arbitration? Reflections on the CJEU's judgment – Slowakische Republik vs. Achmea BV (C-284/16)* | 228

MATEUSZ PALUCH *Organization of the health service in the Polish Army in years 1918-1925* | 244

TOMASZ FRANC *Some comments on the protections for circus animals* | 254

ŁUKASZ CHYLA *Some Remarks on the European Reform of Prospectus Law* | 273

ZBIGNIEW KLIMIUK *Conditions of the development of foreign trade in Poland in the 1950s and 1960s. An attempt at implement the strategy of intensive and selective development* | 296

KAROL SKOREK *Theory of comparative costs – critical approach* | 328

ZBIGNIEW KLIMIUK *The trade exchange and industrial cooperation of the Federal Republic of Germany with the communist bloc states until 1970 at the background of the expansion of the country's foreign direct investments after the World War II* | 339

Gloss

GRZEGORZ WOLAK *Gloss to the decision of the Supreme Court of 19 October 2018, III CZP 115/17* | 377

SŁAWOMIR ZWOLAK *Gloss to the judgment of the Provincial Administrative Court in Krakow of 3 October 2017, file ref. II SA / Kr 784/17* | 399

Report

ARTUR LIS *Act on the establishment of the Baptism Day of Poland* | 409

PIOTR KRZYŻANOWSKI *Report on the Scientific Conference: XXIII Convention of Cathedrals of the Theory and Philosophy of the Law «State-society-culture: formal and informal sources of law»* | 419

Source text

ARTUR LIS *Testament of Dzierżek from around 1190* | 422

Karol Skorek

Teoria kosztów komparatywnych – ujęcie krytyczne

Theory of comparative costs – critical approach

Wprowadzenie

Od czasu, gdy ludzkość zaczęła w sposób systematyczny zgłębiać arkany tematyki gospodarczej, pojawiało się wiele teorii próbujących wyjaśniać zjawisko wymiany handlowej. Wspomniane zaciekawienie miało nie tylko wymiar teoretyczny, lecz również praktyczny, gdyż wymiana stanowi motor bogactwa. Do dzisiaj współcześnie akademicy tworzą coraz to nowe koncepcje mające za zadanie wyjaśnienie zawiłości handlu międzynarodowego, czego przykładem może być: podażowa teoria dostępności Kravisa, teoria luki technologicznej Posnera, teoria cyklu życia produktu, popytowa teoria Lindera, teoria handlu wewnątrzgałęziowego, teoria współzależności i dominacji ekonomicznej¹.

Wracając jednak do korzeni ekonomii; po odrzuceniu teorii merkantylistycznych, klasycy wypracowali dwa zasadnicze modele: teorię kosztów absolutnych A. Smitha i teorię kosztów względnych (komparatywnych) D. Ricardo². Niniejsza publikacja ma na celu udowodnienie, iż ricardiańskie poglądy na handel są oparte na zbyt abstrakcyjnych założeniach, przez co nie są w stanie poprawnie zdiagnozować stanu rzeczywistości gospodarczej. Powyższa teza zostanie zweryfikowana głównie w oparciu o empiryczne argumenty, zaczerpnięte przede wszystkim z obserwacji praktyki działalności ekonomicznej.

Autorstwo teorii kosztów komparatywnych przypisywane jest R. Torrensowi, brytyjskiemu oficerowi i ekonomistcie, który zawarł swoje przemyślenia na temat

---

¹ Zob. W. Iskra, *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, Fundacja Innowacja, Warszawa 2004, s. III.

² Z. Klimiuk, *Ewolucja tradycyjnych koncepcji handlu zagranicznego w teorii ekonomii*, Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku, t. XXIV, Płock 2016, s. 8.

wymiany w *Traktacie na temat handlu zagranicznego zbożem*³. Historycy myśli ekonomicznej wymieniają jednak tylko D. Ricardo jako twórcę koncepcji, ponieważ jego *Zasady ekonomii politycznej i opodatkowania* w najpełniejszy sposób wyrażają sedno zagadnienia⁴.

Niektóre wolnorynkowe środowiska absolutyzują pojęcie wolnego handlu. Uwolnienie więzów krępujących przedsiębiorców, a w szczególności ponadnarodowych korporacji, samo w sobie stanowi, ich zdaniem, pełnoprawny program gospodarczy, który rozwiązuje wszelkie problemy ludzkości. Dlatego istotne jest pokazanie czytelnikom, że swobodny przepływ dóbr i usług posiada nie tylko zalety, ale również zagrożenia.

Ze względu na swoje istotne znaczenie w nauce ekonomii, teoria kosztów komparatywnych była przedmiotem wielu dociekań wśród badaczy zachodnich, czego przykładem mogą być prace: G. Gandolfo⁵, R. Schumachera⁶, D. Ukwandu⁷, D. Bernhofena i J.C. Browna⁸. Jednak pomimo tego, że względu na zmieniające się realia gospodarcze, nadal istnieje luka badawcza w tym zakresie. Krytyka teorii kosztów komparatywnych zasadza się głównie na argumentach dotyczących *terms of trade*⁹ oraz tego, że w gruncie rzeczy model ma charakter statyczny, podczas gdy życie ekonomiczne ulega dynamicznej zmianie. Nikt natomiast nie ewaluje teorii ricardiańskich pod względem analizowanych dóbr, pod względem problemu ochrony środowiska, czy pod względem prawnym. Niniejsze rozważania uzupełniają te braki.

Artykuł posiłkuje się głównie, pod względem literatury przedmiotu, XIX-wiecznymi podręcznikami do ekonomii politycznej. Do tego bazuje na współczesnych artykułach naukowych, zarówno polskich, jak i zagranicznych, poświęconych handlowi zagranicznemu. Uwzględniono również treści zawarte w repetytoriach do nauczania międzynarodowych stosunków gospodarczych,

³ Zob R. Torrens, *An essay on the external corn trade*, Printed for J. Hatchard, London 1815.

⁴ D. Ricardo, *Zasady ekonomii politycznej i opodatkowania*, Nakład Gebethnera i Wolffa, Kraków 1929, s. 98-116.

⁵ G. Gandolfo, *International Trade Theory and Policy*, Springer Texts in Business and Economics, Berlin Heidelberg 2014, s. 29-30.

⁶ R. Schumacher, *Deconstructing the Theory of Comparative Advantage*, World Economic Review, World Economics Association, vol. 2013(2), Bristol 2013, s. 98-99.

⁷ D. Ukwandu, *David Ricardo's theory of comparative advantage and its implication for development in Sub-Saharan Africa – A decolonial view*, Volume 8 number 3, African Journal of Public Affairs, African Consortium of Public Administration, South Africa 2015, s. 23.

⁸ D. Bernhofen, J.C. Brown, *Retrospectives: On the Genius Behind David Ricardo's 1817 Formulation of Comparative Advantage*, Journal of Economic Perspectives, Volume 32, Number 4, American Economic Association, Nashville 2018, s. 237.

⁹ Zob. L. Jankowiak, *Klasyczna doktryna kosztów komparatywnych w teorii handlu zagranicznego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1959, z. 4, s. 168.

krajowych oraz zachodnich, gdyż właśnie z tego źródła studenci nauk ekonomicznych czerpią swą wiedzę na temat podstawowych teorii klasyków.

Istota oraz przesłanie teorii kosztów komparatywnych

Teoria kosztów absolutnych może posiadać swoje walory, ale cechuje ją równocześnie, zdaniem D. Ricardo, dość ograniczony zasięg. Wizja A. Smitha może być z powodzeniem zastosowana wyłącznie do krajów o zbliżonym poziomie ekonomicznym, co zapewniało każdemu z nich w jakiejś dziedzinie przewagę absolutną w kosztach nad swoim partnerem. Pod względem ekonomicznym świat jednak z czasem uległ podziałowi na państwa zamożne i ubogie. Już w epoce A. Smitha i D. Ricarda zróżnicowanie ekonomiczne krajów było zjawiskiem zaawansowanym, a w okresach późniejszych uległo zwielokrotnieniu. Terytoria opóźnione w rozwoju z różnych względów cechują się wysokimi kosztami jednostkowymi, przez co stoją na przegranej pozycji w starciu z regionami gospodarczo rozwiniętymi. Celem D. Ricardo było jednak udowodnienie, że nawet w takich sytuacjach wymiana towarowa jest celowa i korzystna. Należy jednak brać pod uwagę inny punkt widzenia na koszty wytwarzania towarów w obu państwach¹⁰. Jeżeli zamożny kraj zrezygnuje ze zróżnicowanej produkcji własnej na rzecz specjalizacji, a następnie wymieni nadwyżki produkcyjne na dobra uboższego kraju, oba te narody odniosą korzyść. Dzięki gospodarce otwartej będzie możliwe zmaksymalizowanie produkcji przy minimalizacji nakładów ogółem, co spowoduje pełne wypełnienie zasady gospodarności (ekonomiczności).

Produkcję i nakłady w ramach gospodarki zamkniętej szerzej omawia tabela 1. Na pierwszy rzut oka widać, iż wymiana nie ma większego sensu. Powstaje bowiem wątpliwość, czy kraj posiadający przewagę kosztową w produkcji obu modelowych dóbr powinien podjąć relację handlową z partnerem? Zarówno USA, jak i Brazylii przyznaliśmy łącznie 4 godziny czasu. Przez ten okres wyprodukowaliśmy w sumie (jako całość), bez dokonania wymiany, 7 sztuk komputerów i 7 ton kawy. Gdyby dwukrotnie zwiększyć liczbę roboczogodzin, wyprodukujemy 14 sztuk komputerów i 14 ton kawy. W USA w ciągu godziny stworzymy 6 komputerów i 4 tony kawy. Biorąc pod uwagę ceny wewnętrzne, za 1 komputer na rynku amerykańskim powinniśmy otrzymać 0,7 t kawy ($4:6=0,7$). Analogicznie Brazylijczycy dochodzą do wniosku, że za 1 komputer płacą 3 tony

¹⁰ W. Iskra, *dz. cyt.*, s. 21.

kawy¹¹. Mieszkańcy obu tych państw powinni, w tym momencie, stwierdzić prostą zależność: jeżeli rynek zewnętrzny zagwarantuje lepszą cenę niż rynek wewnętrzny, warto się wymienić. W przypadku USA każda oferta gwarantująca więcej niż 0,7 t kawy za 1 komputer jest korzystna. Z kolei każdy mieszkaniec Brazylii zgodzi się chętnie, by zapłacić mniej niż 3 tony kawy za 1 komputer, gdyż w ten sposób oszczędza.

Tabela 1. Nakłady (koszty) i produkcja w ramach gospodarki zamkniętej

Towary	Nakłady (koszty) ogółem		Produkcja		Nakłady (koszty) jednostkowe	
	USA	Brazylia	USA	Brazylia	USA	Brazylia
Komputery	1 godz.	1 godz.	6 szt.	1 sztuka	10 min.	60 min.
Kawa	1 godz.	1 godz.	4 tony	3 tony	15 min.	20 min.

Źródło: W. Iskra, *dz. cyt.*, s. 22.

W ramach tabeli 2 przyjęto założenie, że Amerykanie rezygnują z produkcji kawy, a zaoszczędzoną godzinę przeznaczają na podwojenie produkcji komputerów. Z kolei Brazylijczycy podwajają produkcję kawy przy jednoczesnej rezygnacji z produkcji komputerów. Powstały nadwyżki produkcyjne stały się podstawą do tego, by przeprowadzić wzajemną, korzystną wymianę. Poprzez skoncentrowanie produkcji na danych wyrobach doprowadzono do bardziej racjonalnego zagospodarowania zasobów pracy. Przez cały cykl produkcyjny wytworzono 12 sztuk komputerów i 6 ton kawy. Gdyby podwoić roboczogodziny przeznaczone na wytwórstwo, można by wyprodukować 24 komputery i 12 ton kawy¹².

Gdy porównamy wyniki gospodarki zamkniętej z gospodarką otwartą, widzimy skokowy wzrost produktywności. Dzięki wymianie spełniono zasadę ekonomiczności, gdyż za pomocą minimalnego nakładu pracy osiągnięto maksymalny możliwy rezultat w ramach przyjętych założeń. Przewaga USA nad Brazylią w kosztach jednostkowych była większa w produkcji komputerów, a mniejsza w kawie. Z kolei Brazylia ustępowała USA bardziej w produkcji komputerów niż w produkcji kawy. To właśnie te rozpiętości były podstawą do wzajemnej wymiany. Gdyby te dysproporcje w obu dziedzinach uznać za jednakowe, relacje handlowe przestałyby być korzystne dla obu partnerów¹³.

¹¹ Tamże, s. 22.

¹² Tamże, s. 23-24.

¹³ Tamże.

Tabela 2. Nakłady (koszty) produkcji i wymiana w gospodarce otwartej

Towary	Nakłady (koszty) ogółem		Produkcja		Relacja wymienna amerykańskich komputerów na brazylijską kawę
	USA	Brazylia	USA	Brazylia	
Komputery	2 godz.	0 godz.	12 szt.	0 szt.	1 komputer = 1,5 t kawy
Kawa	0 godz.	2 godz.	0 ton	6 ton	

Źródło: W. Iskra, *dz. cyt.*, s. 23.

Krytyka założeń leżących u podstaw teorii kosztów komparatywnych

Pierwszym fundamentalnym pytaniem, na jakie powinien odpowiedzieć sobie każdy teoretyk analizujący model D. Ricarda, jest: czy efektywność produkcyjna, rozumiana jako niewielka liczba roboczogodzin niezbędna do wytworzenia danego towaru, może być uznana w każdych warunkach za zjawisko pozytywne? Zdaniem P. R. Krugmana i M. Obstfelda analizowanie teorii kosztów komparatywnych pod względem tego, czy kraj zyskuje na wymianie bądź nie stanowi pewnego rodzaju nadinterpretację. Model ma za zadanie ukazać tylko i wyłącznie to, że w pewnych warunkach warto dążyć do specjalizacji, dążyć do wolnego handlu¹⁴.

Trudno zgodzić się ze wspomnianymi wyżej ekonomistami, którzy całkowicie odrzucają argument wyzysku pracy. Szersze dyskusje na temat tego, gdzie zaczyna się, a gdzie kończy, nadmierna eksploatacja pracownika, są, co prawda, jałowe, ze względu na subiektywizm tego pojęcia. Trudno potępić ogólnorynkowe dążenie do równowagi, zarówno w płacach, jak i cenach. Jednak faktycznie praca może być przeszacowana bądź niedoszacowana, kiedy z jednej strony mamy broniące swoich przywilejów związki zawodowe bogatych państw zachodu, a z drugiej strony mamy biednych pracowników z państw trzeciego świata. Trudno również zapomnieć o tym, że zagraniczne inwestycje bezpośrednie stanowią dla ubogiego kraju możliwość podniesienia swojego poziomu gospodarczego i cywilizacyjnego¹⁵.

Teorie kosztów komparatywnych może służyć niektórym środowiskom do maskowania skrajnych przypadków łamania prawa. W modelu klasyków istnieje możliwość przyjęcia rekordowo niskich roboczogodzin, gdy całokształt produkcji

¹⁴ Por. P. R. Krugman, M. Obstfeld, *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, tom 1, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997, s. 31.

¹⁵ Byczkowska M., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne jako międzynarodowy przepływ kapitału*, „Zeszyty Naukowe MWSE w Tarnowie” 2009, nr 2(13), s. 214.

zostanie oparty na pracy dzieci, na pracy w warunkach szkodliwych, na pracy ze starymi i niebezpiecznymi urządzeniami, na pracy prowadzącej do zniszczenia przyrody. Zaakceptowanie takiego układu handlu międzynarodowego będzie miało później wpływ na wystąpienie negatywnych efektów zewnętrznych, na rozwój chorób społecznych i cywilizacyjnych. Dlatego każde nowoczesne państwo tworzy ustawodawstwo chroniące wolny rynek przed jego własnymi zwyrodnieniami.

Problem ochrony środowiska, na szczęście, coraz częściej zaczyna być przedmiotem zainteresowania teoretyków ekonomii, czego przykładem mogą być prace K. Prandeckiego¹⁶. Gospodarcze koncepcje naukowe nie mogą całkowicie w tym wypadku abstrahować od rzeczywistości, gdyż ekosystem to sieć naczyń połączonych. Jeżeli jedno państwo wytnie swoje lasy, gromadzące ogromne ilości wody, w innym państwie może nastać susza. Jeżeli pozwolimy kłusownikom na wyćpienie zagrożonego gatunku (stanowiącego źródło poszukiwanego towaru), możemy doprowadzić do niewyobrażalnych zmian w łańcuchu pokarmowym na całym kontynencie.

Po drugie, klasycy w swoich rozważaniach opisywali otaczające ich czasy. Aby uzasadnić swoje modele, pisali o handlu pszenicą, sukniem czy winem. Są to dobra, których wpływ na bogactwo ludzkości trudno zakwestionować. Gdybyśmy jednak w modelu Ricarda zaczęli omawiać handel dobrami związanymi z konsumpcją destrukcyjną¹⁷, szybko dojdziemy do absurdalnych wniosków.

Po trzecie, przykłady zawarte w tabeli 1 i 2 w sposób ukryty zakładają pełne zatrudnienie (brak ruchliwości siły roboczej) oraz bezkosztowy transport towarów. Realne życie ekonomiczne funkcjonuje jednak w oparciu o bezrobocie, a pracownicy we współczesnej gospodarce są o wiele bardziej mobilni niż kilka wieków temu, gdy klasycy kładli podwaliny pod swoje teorie.

Po czwarte, zarówno USA, jak i Brazylia, dostały po 2 godziny do swojej dyspozycji. Dlaczego jednak nie możemy przenieść siły roboczej z Brazylii do USA? Przy takim rozwoju wypadków do wymiany zwyczajnie nie dojdzie. Kraj posiadający absolutną przewagę w produkcji danych (dwóch) dóbr zwyczajnie wyprze z wymiany kraj słabszy. Innymi słowy: dlaczego zaradny kraj, który posiada przewagę komparatywną w produkcji dwóch dóbr, ma skupić się na

¹⁶ Zob. K. Prandecki, *Ochrona środowiska w teorii ekonomii*, „*Ekonomia i Środowisko*” 2007, nr 2 (32), s. 34-35.

¹⁷ Może to być: kość słoniowa, mięso wieloryba lub mięso z hormonami wzrostu, ryby gatunku panga, toksyczne odpady, śmieci, miny przeciwpiechotne itd. W dobie szkoły klasycznej nikt nie rozważał istnienia dóbr o wątpliwej użyteczności.

produkcji jednego dobra, kiedy produkując dwa dobra naraz jego zakumulowane nakłady pracy nadal będą o wiele korzystniejsze niż w sytuacji dokonania wymiany?

Po piąte, rynek światowy może cechować się barierą popytową. Załóżmy, że, zgodnie z tabelą 1, konsumenci obu państw chcą kupić wyłącznie 6 komputerów. W takim wypadku USA przerzucą pozostałe roboczogodziny na produkcję kawy, a Brazylia pozostanie przegranym graczem wymiany międzynarodowej. Dlatego założenie maksymalizacji produkcji przy minimalizacji nakładów pracy może być łatwo podważone.

Konkludując punkt czwarty i piąty: to nie jest wcale takie oczywiste, że wymiana ułoży się tak korzystnie jak w modelu klasyków, gdzie silniejszy gracz podąży ścieżką specjalizacji, podczas gdy słabszy gracz zacznie produkcję w dziedzinach bez wyraźnej przewagi komparatywnej.

Po szóste, konkurencja światowa, zdaniem wielu ekonomistów¹⁸, może doprowadzić do powstania monopolu, które dążą do osiągnięcia maksimum czystego zysku przy równoczesnym powiększaniu bezrobocia oraz występowaniu strat dla konsumentów. Porozumienia kartelowe skutkujące ograniczeniami w handlu nie są niczym nowym w teorii ekonomii. Wspomniane zjawisko stoi jednak w sprzeczności z założeniami konkurencji doskonałej, na której oparto model Ricardo¹⁹.

Po siódme, klasycy głosili daleko idącą równorzędność sytuacji poszczególnych krajów. Jednak im wyższy stopień specjalizacji, tym wyższe korzyści powinien odnosić kraj z wymiany międzynarodowej. Gospodarka agrarna zawsze będzie uboższa wobec gospodarki przemysłowej, gdyż różne branże mogą narzucać na swoje dobra odmienne marże. Im bardziej skomplikowany i niszowy produkt oferujemy, tym większe zyski realizujemy. Nawet jeżeli wymiana ułoży się dokładnie tak, jak w modelu Ricarda, to nadal szybko zauważymy narastający podział na wygranych i przegranych w zakresie międzynarodowego podziału pracy. Wszyscy nadal będą korzystać z handlu, gdyż jest on formą gry o sumie niezerowej, ale nie w równym stopniu – i to jest zasadniczy problem.

Aby w pełni zrozumieć zagadnienie handlu międzynarodowego, trzeba również wyjaśnić mechanizm *terms of trade* (stosunków wymiany)²⁰, czyli sił

¹⁸ Zob. M. Grzebyk, Z. Kryński, *Konkurencja i konkurencyjność przedsiębiorstw: ujęcie teoretyczne*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy” 2011, nr 20, s. 108-109.

¹⁹ M. Kocot, *Tradycyjne i współczesne teorie wymiany międzynarodowej*, „De Doctrina Europea. Roczniki Instytutu Europeistyki”, Oficyna Wydawnicza „Humanitas”, Sosnowiec 2007, s. 93.

²⁰ J. Biskup, L. Rosiennik, *Międzynarodowy podział pracy*, [w:] *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, pod red: A. Budnikowski, E. Kawecka-Wyrzykowska, PWE, Warszawa 1997, s. 44.

determinujących, ile towarów i usług kraj uczestniczący w wymianie międzynarodowej zobowiązany jest wyeksportować w zamian za importowane towary i wyświadczone usługi. Biedne państwo trzeciego świata będzie musiało wyprodukować pokaźne ilości dóbr niższego rzędu, aby zaimportować niewielką ilość dóbr wyższego rzędu. W rezultacie ubogi kraj może mieć ogromne trudności z tym, by po pewnym czasie, na wskutek naturalnego rozwoju ekonomicznego, osiągnąć status gospodarki wysoko rozwiniętej. Począwszy od lat 50. XX wieku na popularności zyskuje pogląd, że w długim okresie ceny zmieniają się na niekorzyść producentów surowców mineralnych i rolnych²¹.

Po ósme, istnieje sprzeczność między klasycznym założeniem pełnego zatrudnienia a tezą o możliwości szybkiego dostosowania produkcji do zmian popytu. Skoro zatrudniamy niemal każdego (zgodnie z modelem Ricarda), to gdy zmieni się zapotrzebowanie ogółu, zmiana profilu produkcyjnego nie będzie bezproblemowa. Bezrobotni stanowią przecież rezerwuar siły roboczej niezbędnej przedsiębiorcom. Im bardziej zaawansowana gospodarka, tym ciężiej zapewnić jej nowe, przeszkolone kadry, gdy wymaga tego nagle potrzeba. Zresztą trudno mówić o doskonałej przenośności czynników produkcji z jednej gałęzi do innych i o doskonałej elastyczności transformacji produkcji. Innymi słowy, społeczeństwo rolników nie da się bez problemów przekształcić w społeczeństwo przemysłowe. Jeżeli przez wieki dany kraj zajmował się produkcją dobra niższego rzędu, nie da się go tak prosto przeobrazić w zaawansowaną gospodarkę opartą na wysokich technologiach.

Możemy wyróżnić również kilka innych, mniejszych rangą zarzutów wobec modelu Ricardo. Teoria klasyków implikuje, że specjalizacja w dłuższym terminie wypiera różnorodność. Faktycznie takie tendencje występują w wielu dziedzinach gospodarki²². Jednak trudno wyobrazić sobie sytuację, w której nagle Stany Zjednoczone, Francja czy Niemcy nagle stwierdzają, iż rezygnują z produkcji samochodów, uznając wyższość ekonomiczną, dajmy na to, Chin. Czynniki polityczne również mają wielki wpływ na wymianę międzynarodową.

Przedwojenny ekonomista szkoły poznańskiej, E. Taylor, zwracał ogromną uwagę na to, by teoria ekonomii kładła nacisk na odróżnienie statyki i dynamiki gospodarczej²³. Model Ricardo cechuje się w znacznym stopniu statyką,

---

²¹ A. Piekutowska, *Zmiany terms of trade w krajach rozwijających się*, „Optimum. Studia ekonomiczne” 2014, nr 1 (67), s. 122.

²² Zob. J. Kraciuk, *Koncentracja produkcji w polskim przemyśle spożywczym*, „Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie - Problemy Rolnictwa Światowego”, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2008, s. 33-35.

²³ E. Taylor, *Dylematy metodologiczne w teorii ekonomii*, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Poznań 2007, s. 113.

gdyż zakłada, że korzyści komparatywne są czymś niezmiennym. Jednak rzeczywistość gospodarcza pokazuje coś zupełnie innego. O wiele przewag komparatywnych trzeba zabiegać i można je dość swobodnie kształtować. Wiele krajów, takich jak Japonia²⁴, po początkowych niepowodzeniach, było w stanie wykreować swoją wysoką pozycję w handlu międzynarodowym.

Konkluzja

Na swój sposób działalność teoretyków ekonomii może być porównana do działalności inżynierów, którzy w swej codziennej działalności budują maszyny i urządzenia, mosty i wieżowce. Otóż deski kreślarskie oraz programy projektujące pozwalają na przyjęcie niemal dowolnych założeń – nie mogą być jednak one sprzeczne z podstawowymi prawami fizyki. Trzeba również zwrócić uwagę na wytrzymałość materiałów. W rezultacie możemy tworzyć konstrukcje ze złota, tytanu i diamentów. Jednak po stworzeniu takiego dzieła menedżer szybko wyrzuca projekt do kosza, gdyż rozumie jego nierealność.

Analogicznie ekonomista może tworzyć wiele koncepcji, z których można wyciągnąć odkrywcze wnioski. Niestety, założenia leżące u podstaw tych rozważań są na tyle wątle, że przypominają piękny, teoretyczny zamek usadowiony na fundamencie z piasku. Ze względu na siłę przyzwyczajenia, wszyscy zdają sobie sprawę absurdu sytuacji, lecz nie chcą zaakceptować prawdy, gdyż oznacza ona zasadnicze zmiany w dotychczasowym programie nauczania.

I to samo możemy powiedzieć o teorii kosztów komparatywnych. Jej piękne wnioski pokazują, że nawet dla tych najsłabszych narodów istnieje miejsce w światowej wymianie towarowej, że mogą oni żyć i prosperować bez obaw o jutro, że samo hasło wolnego handlu stanowi receptę na wszystkie problemy. W praktyce jednak droga państw nisko rozwiniętych do sukcesu usłana jest „szklanymi ścianami”, które blokują społeczeństwu rozwój. Aby przebić te niewidzialne mury, każda potencjalna transakcja musi mieć odpowiednią stopę zwrotu. Najczęściej jednak tylko bardziej zaawansowane technologicznie i kapitałowo dobra gwarantują inwestorom wyższe zyski.

Niemożliwe jest wyobrażenie sobie nowoczesnej gospodarki działającej na zasadach autarkicznych. Praktycznie żadne państwo nie posiada do tego odpowiedniej bazy surowcowej. A to tylko jedna z wielu przyczyn jakie można wymienić przeciw postulatowi samowystarczalności gospodarczej. Dlatego teoria

---

²⁴ W. Iskra, dz. cyt., s. 25.

kosztów komparatywnych nadal posiada ogromną wartość merytoryczną. Z drugiej jednak strony nie może ona być traktowana w sposób bezkrytyczny. Dobry znawca gospodarki musi zdawać sobie sprawę z ograniczeń i niedoskonałości, które często niesie ze sobą teoria ekonomii.

Bibliografia

Literatura

- Bernhofen D., Brown J.C., *Retrospectives: On the Genius Behind David Ricardo's 1817 Formulation of Comparative Advantage*, Journal of Economic Perspectives, Volume 32, Number 4, American Economic Association, Nashville 2018.
- Budnikowski A., Kawecka-Wyrzykowska E. (pod red.), *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, PWE, Warszawa 1997.
- Byczkowska M., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne jako międzynarodowy przepływ kapitału*, „Zeszyty Naukowe MWSE w Tarnowie” 2009, nr 2(13).
- Gandolfo G., *International Trade Theory and Policy*, Springer Texts in Business and Economics, Berlin Heidelberg 2014.
- Grzebyk M., Kryński Z., *Konkurencja i konkurencyjność przedsiębiorstw: ujęcie teoretyczne*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy” 2011, nr 20.
- Iskra W., *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, Fundacja Innowacja, Warszawa 2004.
- Jankowiak L., *Klasyczna doktryna kosztów komparatywnych w teorii handlu zagranicznego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1959, z. 4.
- Klimiuk Z., *Ewolucja tradycyjnych koncepcji handlu zagranicznego w teorii ekonomii*, „Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku” 2016, t. XXIV.
- Kocot M., *Tradycyjne i współczesne teorie wymiany międzynarodowej*, „De Doctrina Europea. Roczniki Instytutu Europeistyki”, Oficyna Wydawnicza „Humanitas”, Sosnowiec 2007.
- Kraciuk J., *Koncentracja produkcji w polskim przemyśle spożywczym*, „Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie - Problemy Rolnictwa Światowego”, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2008.
- Krugman P. R., Obstfeld M., *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, tom 1, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997.
- Piekutowska A., *Zmiany terms of trade w krajach rozwijających się*, „Optimum. Studia ekonomiczne” 2014, nr 1 (67).
- Prandecki K., *Ochrona środowiska w teorii ekonomii*, „Ekonomia i Środowisko” 2007, nr 2 (32).
- Ricardo D., *Zasady ekonomii politycznej i podatkowania*, Nakład Gebethnera i Wolffa, Kraków 1929.

- Schumacher R., *Deconstructing the Theory of Comparative Advantage*, World Economic Review, World Economics Association, vol. 2013(2), Bristol 2013.
- Taylor E., *Dylematy metodologiczne w teorii ekonomii*, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Poznań 2007.
- Torrens R., *An essay on the external corn trade*, Printed for J. Hatchhard, London 1815.
- Ukwandu D., *David Ricardo's theory of comparative advantage and its implication for development in Sub-Saharan Africa – A decolonial view*, Volume 8 number 3, African Journal of Public Affairs, African Consortium of Public Administration, South Africa 2015.

Streszczenie

Artykuł porusza problematykę z zakresu historii myśli ekonomicznej oraz międzynarodowych stosunków gospodarczych. Publikacja zawiera w sobie krytyczną analizę klasycznej teorii wymiany D. Ricardo. Przedmiotowy tekst ma na celu udowodnienie, iż ricardiańskie poglądy na handel są oparte na zbyt abstrakcyjnych założeniach, przez co nie są w stanie poprawnie zdiagnozować stanu rzeczywistości gospodarczej. Powyższa teza została zweryfikowana głównie w oparciu o empiryczne argumenty, zaczerpnięte przede wszystkim z obserwacji praktyki życia ekonomicznego. Ponadto praca wskazuje na to, jak bezkrytyczne podejście do modeli ekonomicznych może prowadzić do nietrafnej oceny rzeczywistości gospodarczej.

SŁOWA KLUCZOWE: David Ricardo, teoria kosztów komparatywnych, korzyści komparatywne, handel międzynarodowy

Summary

The article deals with issues related to the history of economic thought and international economic relations. The publication contains a critical analysis of the classic exchange theory of D. Ricardo. This text aims to prove that Ricardian views on trade are based on overly abstract assumptions, which means that they are unable to properly diagnose the state of economic reality. The above thesis was verified mainly on the basis of empirical arguments, taken primarily from the observation of the practice of economic life. In addition, the work indicates how an uncritical approach to economic models can lead to an inaccurate assessment of economic reality.

KEY WORDS: David Ricardo, theory of comparative costs, comparative advantages, international trade

Nota o autorze:

Karol Skorek, magister, Prezes Zarządu Stowarzyszenia Przedsiębiorców i Rolników SWOJAK.